

EEN BROEDGEVAL VAN DE EUROPESE KANARIE (SERINUS SERINUS)
IN WINSCHOTEN.

A.M. Nieuwenhuijs.

De begraafplaats Hofstraat te Winschoten is een terrein, ongeveer 4 ha groot, dat sinds ca 1840 in gebruik is als begraafplaats. Er staan hoge, oude bomen, o.a. acacia, berk, beuk, eik, els, es, kastanje, populier, spar, taxus en thuja, die alleen staan of in losse groepen, waar nog paden tussendoor lopen. Er staan veel struiken, vooral Buxus. En omdat heel wat graven niet worden onderhouden, heeft er zich een soortenrijke kruidlaag ontwikkeld : paardebloem, heermoes, robertskruid, muurpeper, brunel, akkerkool, Canadese fijnstraal en muursla zijn er opvallende en algemene soorten. Kortom, het terrein voldoet aan de eisen, die de Europese Kanarie aan zijn broedbiotoop stelt : open ruimten voor de balts, sierconiferen voor het nest, "onkruid" voor het voedsel (Charvoz en G roudet, Newton, Olsson, Teixeira). Er hadden dan ook al eens eerder een paar Eur. Kanari s belangstelling voor het terrein getoond. In 1974 zong er van 15 t/m 24 mei een mnl. ex., en in mijn aantekeningen staat bij 19 mei : "er was een erg bruin gestreept vogeltje bij". Dat zal het vrl. ex. wel zijn geweest, maar ik herkende dat toen nog niet zo. Na 24 mei heb ik ze toen niet meer gehoord of gezien. Dit jaar, 1982, ontdekte ik ze op 5 mei, in bomen aan de rand van de begraafplaats. Nadat ik eerst had gedacht dat het sijsjes waren, herkende ik ze aan de gele stuit en aan het onmiskenbare rinkelende geluid. Mnl. en vrl. zijn duidelijk van elkaar te onderscheiden.

Ik zal nu mijn gegevens per onderwerp rangschikken en trachten waarnemingen en interpretaties duidelijk uit elkaar te houden.

Eerste nest

Het eerste nest zat in de thuja-heg, die de begraafplaats omgeeft. Het zat op ca 185 cm boven de grond (onderkant), was zelf ca 7 cm hoog, en de bovenkant bevond zich op ca 20 cm van de bovenkant van de heg. Het was komvormig en had een binnendiameter van 5 cm. Het zat tegen de voorkant van de heg aan, maar was van die kant niet te zien, wel van de achterkant af. Ik zag het vrl. ex. op 6 mei met een strootje of verdroogde grasspriet vanuit een struik de heg invliegen en op 10 mei hetzelfde doen met een veertje. Volgens Newton bouwt bij de onderfamilie Carduelinae, waar de Eur. Kanari s toe behoren, het vr. het nest alleen. Het mn. vergezelt haar wel bij het zoeken naar nestmateriaal en wil ook wel eens wat meebrengen. Dat laatste heb ik niet gezien, maar beide keren dat ik het vr. met nestmateriaal zag, was het mn. bij haar.

Incubatie

Naar eieren heb ik niet gekeken of gevoeld, ik was veel te bang het nest te verstoren. Gewoonlijk worden er 3-5 eieren gelegd, meestal 4 (Charvoz en G roudet, Newton, Olsson).

Op 15 mei zag ik de vogels niet bij het nest, maar op bijna 100 m er vandaan vloog het vr. voor me van de grond op, gevolgd door het mn. Omdat het vr., als ze op de eieren zit, het nest maar zelden even verlaat om te defaeceren, te poetsen of de vleugels te strekken, en niet zelf fourageert, maar door het mn. wordt gevoerd (Newton, Olsson), denk ik dat ze op 15 mei nog niet was begonnen de eieren te bebroeden. Ze kan dan op zijn vroegst op 16 mei met de incubatie begonnen zijn. De jongen komen na 12-14 dagen uit het ei (Charvoz en G roudet, Newton, Olsson) en dat zou dan omstreeks 29 mei geweest zijn. Op 20, 26 en 29 mei zag ik het vr. op het nest zitten. Op 20 mei ging ze, omdat Loek Scholtens en ik er te dicht bij stonden, van het nest af, maar even later -wij waren doorgelopen en stonden op ca 20 m afstand- zagen we het mn. aankomen en haar, in de boom boven het nest, voeren. Even later was ze aan het eten van iets dat aan een tak was afgestroken. Daarna ging ze weer naar het nest terug.

Jongen

Op 5 juni heb ik mijn vinger even boven het nest gehouden en zag toen   n jong zijn hals en kop strekken. Er zaten enkele uitwerpselen op de rand van het nest. Mn. en vr. vlogen rond en alarmeerden. Op 8 juni stak er wat dons boven de nestr nd uit, maar er kwam geen reactie op mijn vinger. Er zaten veel faeces op de rand.

Op 10 juni kon ik een donzig kopje boven de nestr nd zien uitsteken. Toen ik mijn vinger boven het nest hield, ontsnapten er 2 jongen, die ik   ven later op de grond zag zitten, en die er dus duidelijk nog niet aan toe waren het nest te verlaten. En Newton waarschuwt nog wel zo, dat de jongen van de Carduelinae de laatste dagen voor het uitvliegen zo makkelijk uit het nest te jagen zijn. Gelukkig kon ik ze vangen en in het nest terugzetten. Het waren goed bevederde jongen met ieder aan weerszijden van de kop een donsveertje. Het eerste was wat groter en beweeglijker dan het tweede en probeerde uit mijn hand weg te komen. Het tweede bleef rustig op mijn open hand zitten en voelde warm aan. Toen ik het tweede in het nest terugzette, wipte het eerste er weer uit en ging op ca 15 cm afstand in de heg zitten. En 5 minuten later, toen ik voorzichtig nog eens ging kijken, zaten ze er nog net zo.

De volgende dag, 11 juni, stak er   n donzig kopje boven de nestr nd uit. Een uur later zat er op de nestr nd een jong, dat er afvloog, en dat ik nog later in de boom boven het nest zag zitten.

Nu even terugrekenen. De jongen zouden dus omstreeks 29 mei uit het ei gekomen kunnen zijn. De eerste dagen dat de jongen uit het ei zijn, blijft het vr. erbij (Olsson). (Ik zag haar op 29 mei om 7.50 uur even rondvliegen en weer naar het nest terugvliegen. Om 8.25 uur zat ze weer op het nest.)

Het mn. voert haar en zij geeft het voedsel weer op aan de jongen (Olsson). De faeces van de jongen worden door het vr. zorgvuldig opgegeten (Olsson). Dit is uiterste economie, want de jongen kunnen de zadjes, die hun gebracht worden, nog niet verteren, zodat die er vaak heel weer uitkomen (tenminste bij andere Carduelinae, Newton). Na 7-9 dagen laten de oudervogels de faeces op de nestrand liggen (Olsson). Op 5 juni zag ik enkele faeces op de nestrand, dus ook wat dit gegeven betreft, is de datum van 29 mei voor het uitkomen van de eieren mogelijk. Dan zouden de jongen op 10 juni 12 dagen in het nest zijn geweest en dit was kennelijk nog te kort. Gewoonlijk zitten ze er 14-16 dagen in (Charvoz en G roudet, Newton, Olsson) en Olsson vermeldt een geval, waarin ze 17 dagen in het nest bleven, maar die waren wel door het vr. verlaten.

Toen de jongen uit het nest waren, zag de rand er vies uit, vol faeces en het is te begrijpen dat dit nest niet weer voor het tweede legsel werd gebruikt.

Wat er verder met de jongen gebeurt, kan ik beter vertellen, nadat ik eerst over het tweede broedsel heb geschreven.

Tweede nest

Het tweede nest heb ik niet gezien, maar ik hoorde later de jongen in het nest piepen als ze, naar ik aanneem, gevoerd werden. Het nest zat in een hoge, vrijstaande thuja, op ca 35 m afstand van het eerste nest.

Incubatie

Het vr. zag ik wel op 14 en 16 juni, beide keren in de buurt van de hoge thuja, daarna niet meer tot ik haar op 4 juli weer voor het eerst zag. Ze zou dus op 17 juni met het bebroeden van de eieren begonnen kunnen zijn en de jongen zouden dan omstreeks 30 juni uit het ei gekomen kunnen zijn.

Jongen

Op 8, 10, 12 en 13 juli hoorde ik zachte piepgeluidjes in de hoge thuja, als   n van de ouders er bij was, en op 14 juli sprong er opeens een jong over de grond onder die thuja. Dit was heel wat levendiger dan de 2 jongen uit het eerste broedsel. Met een paar flinke sprongen fladderde het op een graf op een paar m afstand en verdween toen onder een braamstruik tussen twee grafstenen in. Twintig minuten later hoorde ik het nog piepen en zag ik het nog even, maar daarna was het verdwenen. De ouders waren intussen teruggekomen en alarmeerden hevig, en er klonk ook luidruchtig gepiep uit de hoge thuja, dus er waren nog meer jongen. Vier uur later klonk er "sie-sie-sie" in een kleinere thuja, 2 m van de hoge thuja af. De volgende dag hoorde ik het gepiep van een jong in die kleinere thuja en ook in een berk op ca 10 m afstand. Deze jongen zouden dus, als mijn berekeningen juist zijn, ongeveer 14 dagen in het nest hebben gezeten.

Uitgevlogen jongen

Wat er verder met de jongen gebeurt, is moeilijk te zien, omdat ze boven in bomen gaan zitten, die, ook bij het eerste broedsel, al goed in hun blad staan. Van het eerste broedsel heb ik alleen op 13 juni nog een jong boven in een beuk, op ca 10 m afstand van het nest, zien zitten. Het had een heel kort staartje, piepte luid, zwiepte met tak en al heen en weer in de wind en vloog later naar een andere plek nog hoger in dezelfde boom. Verder heb ik die jongen niet meer met zekerheid gezien of gehoord. Wel vlogen de ouders op 14 en 16 juni in de richting van de plaats waar ik het jong had gezien. Van het tweede broedsel werd op 17 - 26 juli een jong gevoerd in een blauwe spar op ca 40 m afstand van het tweede nest, tenminste er klonk, als een oudervogel "tsjrr" roepend kwam aanvliegen, een luid gepiep, dat ophield als de oudervogel bij de spar was. Hetzelfde gebeurde nog op 27 juli in een andere boom, niet ver van die spar, maar op 29 juli bleef de oudervogel langdurig roepen en kreeg geen reactie. Dit jong was dus tenminste 13 dagen gevoerd. Hoe het de andere jongen intussen vergaan was, weet ik niet, omdat ik alleen maar bij de blauwe spar zat te kijken.

Op 31 juli was er bij de blauwe spar niets te beleven, maar op een plaats waar wat meer bomen staan, zag ik tussen een troep groenlingen op de grond het mn. en misschien het vr. (of een jong?). In de bomen klonk hees "Tsi" en er vlogen jongen van boom tot boom. Deze jongen heb ik begin augustus beter gezien, het waren er ongeveer 4. Ze konden op 3 aug. goed vliegen, fourageerden op de grond, maar vlogen op en de bomen in, als ik er aan kwam. Op deze dag heb ik het mn. voor het laatst gezien. Het vr. kon ik niet meer onderscheiden van de jongen. De jongen heb ik nog waargenomen op 5 tot 16 aug., toen anderhalve week niet, en daarna voor het laatst op 27 aug. Het is natuurlijk mogelijk dat het troepje bestond uit jongen van beide broedsels.

Geluiden

In totaal heb ik 5 verschillende geluiden kunnen onderscheiden.

1) Zang.

Een rinkelend of ratelend geluidje, gezongen in strofes van 3-5 sec. Op het eerste gehoor toonloos, -alsof je een wekker laat aflopen met je hand op de bel- maar bij goed luisteren is er een beetje toon in te horen, die op en neer gaat. Daarin lijkt de zang op die van heggemus of goudhaantje. Volgens Newton voert het mn. een baltsvlucht uit, waarbij hij recht omhoog stijgt en al zingend naar beneden cirkelt. Flegg heeft in Frankrijk het vr. ook zo'n baltsvlucht zien uitvoeren. Misschien ontdekte ik ze te laat, in ieder geval heb ik geen baltsvluchten gezien. In het begin was er weinig zang en na 15 mei was het mn. heel stilletjes, waarschijnlijk had hij het ook te druk met het voeren van het vr. Pas op 5 juni kwam er een opleving van de zang.

Hij zong vaak op grote afstand van het nest (tot 150 m). Van 8 juni af zong hij in de buurt van de hoge thuja, dus nog voor, naar ik aanneem, het tweede legsel begonnen was. Van 12 juli af zong hij aan de noordrand van de begraafplaats, niet ver van de blauwe spar, zodat ik dacht dat daar een derde nest zou komen, maar daar wees verder niets op. Op 17 juli hoorde ik hem voor het laatst zingen, bij de blauwe spar.

2) "Tsjrr".

Dit riepen de ouders als ze met voedsel aankwamen, maar ook wel als ze de indruk maakten gealarmeerd te zijn, bijv. als ik te dicht bij het nest stond. Het mn. riep het dan vaker dan het vr., dat meer "Tsu-ie" riep. Het "Tsjrr" klinkt helderder (klankrijker) en hoger dan de zang en heeft een aflopende toon, van hoog naar laag dus. Het werd ook in de vlucht geroepen, en ook de jongen riepen het, maar wat minder helder.

3) "Tsu-ie",

een tweetonig geluid, met de tweede toon hoger dan de eerste. Dit riep het vr. het meest, het maakte de indruk van een alarmgeluid. Ze riep het als ik te dicht bij het nest was, en op 18 juli zat ze het langdurig te roepen in een boom waar een ransuil in zat. Het mn. riep het ook wel, maar veel minder vaak, bijv. op 18 juli tegen een kat.

4) "Sie-sie-sie",

soms ritmisch lang-kort-lang. Dit riepen de jongen van het tweede broedsel als de ouders er aan kwamen en "Tsjrr" riepen. In het nest klonk het heel zacht, van de uitgevlogen jongen heel luid. Het klinkt als mezengepiep. Ook van het vr. heb ik het enkele keren gehoord, en één keer van het mn. Van de oudervogels maakte het de indruk van grote agitatie, maar het was me niet duidelijk waarom ze het riepen, behalve één keer van het vr., toen het mn. één poging tot paring deed.

5) "Tsi".

Dit riepen alleen de jongen. Het jong van het eerste broedsel riep het boven in de beuk op 13 juni. De jongen van het tweede broedsel riepen het op 31 juli, 1, 2, 3 en 5 aug., in de vlucht of in de bomen. Op 5 aug. riepen ze het heel weinig, op 6 aug. riepen ze geen "Tsi" meer, maar onduidelijk "Tsrr", op 7 aug. werd het duidelijker "Tsjrr" en op 9 aug. was het heel helder "Tsjrr" geworden, maar wel korte roepjes.

Voedsel

Eur. Kanaries eten allerlei zaden (Charvoz en Gêroudet, Newton, Olsson). Ik heb jongen zien eten van varkensgras (Polygonum aviculare). Als ze de jongen in het nest kwamen voeren, kwamen mn. en vr. altijd samen, en ze gingen ook samen weer weg, het vr. voorop.

De uitbreiding van het broedgebied

Dit broedgeval was het zevende bekende broedgeval in de prov. Groningen (E. Boekema, mond. med.). Zoals uitvoerig in het artikel van Olsson wordt uiteengezet, heeft het broedgebied van de Eur. Kanarie zich de laatste 200 jaar van het Middellandse-Zeegebied uit naar het noorden en oosten toe uitgebreid. In 1922 werd het eerste broedgeval in Nederland vastgesteld, in Zuid-Limburg, waarna de soort zich tot in de jaren vijftig uitbreidde naar de Veluwe, Overijssel, het Gooi en de omgeving van Haarlem. Na een periode van stilstand is het aantal broedgevallen sedert 1976 weer toegenomen (Teixeira). In Twente is zo'n toeneming vastgesteld en men denkt daar dat ze uit Duitsland komen (Gerritsen). Ook in Drenthe is het aantal sinds 1976 toegenomen, maar meestal werd de soort daar op één plek slechts in één broedseizoen aangetroffen (Van Dijk en Van Os). Ik ben nu dus zeer benieuwd of de Eur. Kanarie het volgend jaar in Winschoten zal terugkomen en ook of ze zich in de omgeving, bijv. in Pekela, Finsterwolde of Veendam, zullen gaan vestigen.

Aantal malen dat ik op de begraafplaats Hofstraat ben geweest, meestal gedurende 1-1½ uur 's morgens tussen 7 en 10 uur: 21 april eerste keer, in mei 8 keer, in juni 16 keer, in juli 19 keer, in augustus 16 keer, in september 5 keer, waarvan op 13 september voor het laatst.

Literatuur

- Charvoz, P. en P. G roudet. In : Glutz von Blotzheim, Urs N., 1964. Die Brutv gel der Schweiz. Aargauer Tagblatt A G, Aarau.
- Flegg, J.J.M., 1974. Both sexes of Serins in song. British Birds 67 : 517.
- Gerritsen, G.J., 1981. Twente, ornithologische ontwikkelingen afgeleid uit integratie van bestaande onderzoeken. PPD Overijssel, Zwolle.
- Newton, I., 1972. Finches. Collins, London.
- Olsson, Viking, 1971. Studies of less familiar birds, 165 Serin. British Birds 64 : 213 - 223.
- Teixeira, R.M., 1979. Atlas van de Nederlandse Broedvogels. Ver. tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland, 's-Graveland.
- Van Dijk, A.J. en B.L.J. van Os, 1982. Vogels van Drenthe. Van Gorcum, Assen.